

ATT POPULARISERA VETENSKAP: TVÅ TEMPERAMENT

Filosof **Camilla Kronqvist** identifierar två olika forskningstemperament väckt ur sin recension av Anna Rotkirchs bok **Tillsammans** på föregående sidor. Ett mer naturvetenskapligt inspirerade temperamentet behandlar ord och begrepp som lätta, det andra mer människovetenskapligt inspirerade temperamentet behandlar ord och begrepp som tunga. Det här kan göra utgöra en särskild utmaning för forskare med det förnämnda temperamentet som skriver populärvetenskap.

Text: Camilla Kronqvist

Ett vanligt sätt att beskriva skillnaden mellan naturvetenskaper och människovetenskaper (humaniora och samhällsvetenskaper) är att peka på skillnaden mellan *förklaring och förståelse*. **Georg Henrik von Wright** diskuterar t.ex. den här uppdelningen i sin bok *Explanation and Understanding*. Från detta perspektiv är naturvetenskapens uppgift att upptäcka lagbundenheter i naturen som möjliggör att man ställer upp förklaringar till att något sker. Inom människovetenskaperna står man snarare inför utmaningen att förstå vad det betyder för människor att göra olika saker, vilka avsikter de har och vilka skäl de kan ge för att handla på ett visst sätt. Betoningen på förståelsens roll i människovetenskaperna är speciellt framträdande i hermeneutiken. Den hermeneutiska tolkningstraditionen utgick från bibeltolkningen, där textläsandet var centralt, och begrepp som inlevelse gavs en betydande roll för att få insikt i vad en författare avsett med en text.

Jag tänker på den här distinktionen medan jag läser **Anna Rotkirchs** bok *Tillsammans*. Kan den kasta ljus på mina svårigheter att ta till mig texten? Är det så att evolutionspsykologins försök att med naturvetenskapliga metoder ta sig an frågor om vår tillvaro som människor just vittnar om ett problem att uppfatta vad som är säreget mänskligt?

I ett berömt föredrag talade författaren och vetenskapsmannen **C.P. Snow** om två kulturer som omgav naturvetarna å ena sidan och de mer litterärt inriktade intellektuella å den andra. Han såg de två kulturerna, och att humanisterna var så dåligt insatta i naturvetenskaperna, som ett hinder för vetenskapliga framsteg. Snow höll sitt tal hölls 1959, och idag skulle många tillbakavisa tanken om två dis-

tinkta kulturer och påpeka att det på en mängd områden förekommer överlappningar mellan intressen som traditionellt kunde ses som matematiskt-naturvetenskapliga och litterärt-humanistiska. Dock är samarbetet kanske inte så sömlöst som man kunde hoppas. Ofta tar det väl sig uttryck i att man från den ena eller andra sidan med friskt mod, och inte så mycket insatthet i tidigare forskning inom andra grenar, ger sig in i frågeställningar som tidigare utforskats inom andra vetenskapliga områden.

Utän att gå in på frågan om vilka slags vetenskapliga kulturer som kan sägas födas och frodas idag, vill jag istäl-

För tänkare med det första temperamentet framstår ord och begrepp som lätta som luft. Ord är i första hand samlande beteckningar för olika företeelser och fenomen, företeelser och fenomen som på sätt och vis helt enkelt verkar finnas i världen.

let fokusera på vad man kan beskriva som två olika temperament i den vetenskapliga undersökningen. Det här berör specifikt förhållningssättet till olika forskningsresultat och den förklaringskraft som man tänker att olika vetenskapliga undersökningar har för att klargöra betydelsen av olika begrepp, såsom i Rotkirchs fall, familj, gemenskap, parförhållande, syskon- och vänskap.

För tänkare med det första temperamentet framstår ord och begrepp som lätta som luft. Ord är i första hand samlande beteckningar för olika företeelser och fenomen, företeelser och fenomen som på sätt och vis helt enkelt

verkar finnas i världen. Vetenskapens uppgift är ur det här perspektivet främst att ge förklaringar till varför fenomenen har den form de har. Ett dylikt temperament spårar jag i den fascination för data som genomsyrar Rotkirschs bok. Det avgörande för att få en förståelse för de familjerelationer som hon tar upp verkar vara att kunna hålla en överblick över så mycket data som möjligt för att på så vis känna att man behärskar en bild av "hur det är". Förutom den rena prestationen i att hålla flera bollar i luften på en gång, så verkar problem uppstå enbart när man stöter på motstri-

För forskare med det andra temperamentet är ord och begrepp tvärtom tunga. De är laddade med betydelser, djupt inbäddade och förankrade i en historisk, samhällelig, interpersonlig och personlig kontext.

diga data. Som då Rotkirch beskriver hur hon en kväll försöker få ihop forskningsresultat som tillskrev könsskillnader väldigt olika betydelse i vänskapsrelationer (s. 248).

Från det här hållet framstår relationen mellan ord och begrepp som okomplicerad. Det kan ibland hända att ord och begrepp inte passar ihop. Ett ord kan peka mot fler begrepp, eller flera ord kan peka på ett och samma begrepp. Det finns ändå en tillförsikt till att vetenskapen kan bidra till att klarlägga förbindelsen mellan de ord vi i vardagligt tal använder och de fenomen som världen är uppbyggd av. På så vis kan vetenskapen också ge oss bättre ord, en mer riktig beskrivning, eller åtminstone ord med större förklaringskraft. Den vardagliga förståelsen, som kan bära på fördomar och förutfattade meningar, som här helt enkelt beror på felaktig information, kan få ge vika för allt mer vetenskapliga förklaringsmodeller. Där ord är otydliga kan man också alltid stipulera och definiera en betydelse för en given undersökning.

För forskare med det andra temperamentet är ord och begrepp tvärtom tunga. De är laddade med betydelser, djupt inbäddade och förankrade i en historisk, samhällelig, interpersonlig och personlig kontext. Det är genom att närma sig den kontexten som vi kan få klarhet i vad ord som används i enskilda situationer betyder. Det här innebär också att olika företeelser och fenomen, speciellt de som rör den mellanmänniska tillvaron, inte kan förstås i avskildhet från de ord som vi använder. Att det helt enkelt inte går att säga något om t.ex. partnerval, i en tänkt förhistorisk tillvaro och idag mellan olika samhällen och kulturer utan att beakta hur individuella val av såväl sexpartners som livskamrater är indränkta i en mängd sätt att tala om kärlek, sexuell

attraktion, lust och begär. Vad som krävs för förståelse är alltså en insikt i och känslighet för dessa olika kontexter. De dimensioner och aspekter av olika begrepp som en forskare kan föra fram i enskilda undersökningar går inte heller av nödvändighet att överföra till andra kontexter.

De här skillnaderna i synsätt ställer också mer vetenskapsfilosofiska frågor om vilket slags bild av det vetenskapliga projektet, om det överhuvudtaget finns ett sådant projekt, det är påkallat att lyfta fram i olika vetenskapliga undersökningar och i populärvetenskapliga framställningar av vetenskapliga resultat.

Enligt en syn på vetenskapens, eller de olika vetenskapernas, uppgift, som ofta diskuterats som en fråga om vetenskapens enhet, eller metodologisk monism, strävar alla olika vetenskaper att förklara ett och samma fenomen. Inom den positivistiskt inriktade vetenskapssyn som dominerade början av 1900-talet tänkte man här att fysikaliska förklaringar låg i botten av alla förklaringsmodeller. Det fanns också en tro på att alla förklaringar kunde reduceras till de fysikaliska. Den metodologiska pluralismen, å sin sida, som vuxit fram ur olika vetenskapshistoriska och vetenskapssociologiska försök att placera in olika vetenskaper i en historisk och social kontext, hävdar att vår förståelse av vetenskapen måste beakta mångfalden av vetenskapliga angreppssätt, hur olika begreppen de kan sägas undersöka är och se hur de kritiskt står i förhållande till varandra.

Detta eftersom varje försök att empiriskt mäta något kräver att man specificerar vad det är för ett något man vill mäta. Det är t.ex. därför som evolutionspsykologer talar om "partner selection" istället för parförhållande. Därför klarar det inte vad som mätts innan vi beaktar hur begreppen definierats i enskilda undersökningar.

Ur det här perspektivet misstar vi oss om vi tänker att vetenskapen kan servera oss lätta förklaringar av olika företeelser och mänskligt beteende. Istället ställs vi inför en fråga om hur vi ska förstå de olika vetenskapsgrenarna och den kunskap de kan ge oss på vetenskapernas egna villkor. Detta kräver en mycket bredare inblick i olika vetenskapers verksamhetsformer än att enbart rapportera deras resultat.

Camilla Kronqvist är doktor och forskare i filosofi vid Åbo Akademi